

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3794>

NIYÂZÎ-İ MISRÎ'NİN DİNDARLIK ANLAYIŞI THE RELIGIOUS UNDERSTANDING OF NİYÂZÎ MISRÎ

İlyas PÜR*

Öz

Bu araştırmada Niyâzî-i Mısri'nin dindarlık anlayışı incelenmiştir. Niyâzî-i Mısri, dindarlık anlayışını tevhid zemininde temellendirmeye çalışan bir düşünürdür. Ona göre, dindarlığın asıl kaynağı imandır. Mısri, beyitlerinde hakikî iman'a ayrıca değer verir. O aynı zamanda fikirlerini, İslâm dininin temel prensipleri olan Kur'an ve sünnete uygun olarak açıklamıştır. Nitekim onun dindarlık anlayışı İslâmın beş temel esası üzerine kurulmuştur. Mısri bu beş temel esastan hareket ettiği gibi aynı zamanda bu esasların özüne de inerek hakikât bilgisine ulaşmaya çalışmıştır. Mısri, İslâm'ın temelini oluşturan şeriat ilmine binaen namazın dinde çok önemli bir yeri olduğunu ve topluluk halinde yerine getirilmesi gerektiğini savunur. O ayrıca beyitlerinde, peygamberlerden söz ederek; özellikle Hz. Muhammed'e ayrı bir sevgi ve saygı atfeder. Mısri'ye göre Hz. Muhammed'in ahlâkını bütün insanların örnek alması ve onu sevmesi gerekir. Mısri, beyitlerinde diğer peygamberlerden de söz ederek Hz. İbrahim peygamberin ateşe atıldığından bahseder. Mısri ayrıca Kur'an-ı Kerimin önemi üzerinde durmakta ve onun doğru anlaşılmasını vurgulamaktadır. Mısri'nin beyitlerinden yola çıkarak onun dindarlık anlayışı ile ilgili olarak yaptığımız çalışmanın din psikolojisi açısından incelenmeye değer bir araştırma olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Din, Dindarlık, İslam, Niyâzî-i Mısri.

Abstract

In this research, Niyâzî-i Mısri's understanding of religiosity is examined. Niyâzî-i Mısri is a thinker who tries to base his understanding of religiosity on the basis of monotheism. According to him, the real source of piety is faith. Mısri, couplets also value true faith. He also explained his ideas in accordance with the basic principles of the Islamic religion, the Qur'an and the Sunnah. As a matter of fact, his understanding of religiosity is based on five basic principles of Islam. In addition to acting on these five basic principles, Mısri also tried to reach the truth by going down to the essence of these principles. Mısri argues that prayer has a very important place in religion because of the Shari'a science which forms the basis of Islam and that it should be performed as a community. He also mentioned in the couplets, prophets; especially He attributes Hz. Muhammad a distinct love and respect. According to the Prophet. Hz. Muhammad's morality must be followed and loved by all people. Mısri, in the couplet by mentioning other prophets Hz. Abraham mentions that the prophet was thrown into the fire. Mısri also emphasizes the importance of the Qur'an and emphasizes its correct understanding. Based on the verses of Mısri, it is concluded that our of study on religious understanding is worthy of research in terms of psychology of religion.

Keywords: Religion of Psychology, Religion, Religiosity, Islamic, Niyâzî-i Mısri,

* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Psikolojisi Doktora Öğrencisi, ilyaspur@hotmail.com ORCID: 0000-0002-7795-8212

Giriş

Niyâzî-i Mısırî'nin dindarlık hakkındaki görüşlerini incelemek din psikolojisinin konusuna girmektedir. Bu çalışma, değerli Mutasavvıf Niyâzî-i Mısırî'nin dindarlık anlayışını, eserlerine dayanarak dindarlığa bakışını ortaya koyacaktır. Mısırî'nin dindarlık anlayışı ile ilgili ibarelerinden yola çıkarak bunların temel aldığı referanslar, neticede onun dindarlığa dair görüşleri incelenecektir. Araştırmamız, Niyâzî-i Mısırî'yi bütün yönleriyle olmasa da din psikolojisi açısından dindarlık anlayışını ortaya koymayı temel amaç olarak benimsemiştir. Niyâzî-i Mısırî'nin dindarlık anlayışı ile ilgili henüz bilimsel bir çalışmanın olmaması, bizi böyle bir çalışmanın yapılmasına teşvik etmiştir.

Genel olarak din psikolojisinde kullanılan metotlara baktığımızda, genel psikolojide kullanılan metotlarla aynı olduğu görülecektir. Özellikle iki metodun kullanımı din psikolojisinde çok yaygındır. Bunlar; gözlem ve iç gözlemdir (Kayıklık, 2011, 43). Dini tecrübe ve davranışlarla ilgili en önemli bilgiler; otobiyografiler, biyografiler ve mektuplardan elde edilmektedir (Hökelekli, 1998, 10-11). Buradan hareketle; araştırmamız için, Niyâzî-i Mısırî'nin görüşlerinin yer aldığı bir temel eser seçtik. Bu temel eserin adı, Mustafa Tatcı tarafından hazırlanan 'Niyâzî-i Mısırî Halvetî Dîvân-ı İlahiyât'tır. Ayrıca, din psikolojisi alanında emeği geçmiş hem ülkemizde hem de yabancı ülkelerdeki bilim adamlarının eserlerinden faydalanmaya çalıştık.

1. Niyâzî-i Mısırî'nin Hayatı ve Eserleri

1.1. Niyâzî-i Mısırî'nin Hayatı

Niyâzî-i Mısırî'nin esas ismi Mehmet'tir. 1618 yılında Malatya'da dünyaya gelmiştir. Mısırî mahlası, eğitimini Mısır'da yaptığı içindir. Çeşitli medreselerde eğitim görmüş ve farklı yerlerde tasavvuf bilgisi almıştır. Mısırî ayrıca Diyarbakır ve Mardin'e de giderek kelim ve mantık okumuştur (Aşkar, 1997, 43-52). Daha sonra Uşak'a giderek Halvetî şeyhi, Ümmî Sinan hazretlerinin tekkesinde bir süre kalarak hizmet etmiştir. 1647 senesinde yaklaşık 30 yaşlarında iken şeyhine kavuşmuştur (Meral, 2012, 4-5).

1.2. Niyâzî-i Mısırî'nin Eserleri:

Niyâzî-i Mısırî'nin yazmış olduğu eserlerin tasavvuf ilmine birçok katkısı olmuştur. Niyâzî-i Mısırî, eserlerini Arapça ve Türkçe olarak yazmış ve Türk diline zenginlik kazandırmıştır. O, bu eserlerinden beş tanesini Arapça 14 tanesini de Türkçe olarak yazmıştır. Konumuzla ilgili eserlerinden en önemlisi ve en meşhuru 'Divan-ı İlahiyat' adlı eseridir. Divan-ı İlahiyat, Niyâzî-i Mısırî'nin tasavvuf ilminde en çok okunan ve en çok yazılıp, basılan eserleri arasındadır. Eserde tasavvuf kanalıyla kullanılan dinî semboller, insanı mutlak varlığın sınırına ulaştırma yolunda güzellik ve aşkı kullandığından, akıldan ziyade kalbe, sezgisel hisse hitab eder (Aşkar, 1997, 122-124).

Mısırî'nin bu eserinden başka 'Hatırat' olarak adlandırılabilir kendi el yazısı ile yazılmış bir mecmuası bulunmaktadır. Mısırî bu eserinde, yaşadıklarını, endişe, korku, şüphe vb. İç dünyasının bütün çalkantılarını, kızgınlıklarını, kırgınlıklarını ve hasımlarıyla düşmanlıklarını aksettirmiştir (Kavruk, 2009, 398).

2. Niyâzî-i Mısırî'nin Dindarlık Anlayışı

Dindarlığın tanımlanması, tıpkı dinin tanımlanması gibi zor bir husustur. Çünkü, dinî yaşayış her bireyde ve her toplumda farklı şekillerde sürdürülmektedir. Bu ise, nihayetinde farklı dindarlık anlayışlarının oluşmasına sebep olmaktadır.

Dindarlık, kutsal kabul edilen ilahî varlığın bireysel ve toplumsal bir fenomen olarak kabul edilmesi veya kutsal olanın belli bir dinin belirlenmiş bir zaman ve koşullarda belli başlı kişi ve gruplar tarafından yaşanmasıdır. Dindarlık, aynı zamanda dinin hayata uygulanması ve dinamik bir olgu olarak kabul edilmesidir (Günay ve Çelik, 2006, 22-23). Dindar, dinin emirlerine hakkıyla uyan ve dinî emirleri içtenlikle yerine getiren mütebedeyyin ve dini bütün kişidir (Serinsu, 2009, 60). Bu tanımlardan yola çıkarak kesin bir dindarlık tanımının yapılması zordur. Fakat genel anlamıyla dindarlık, yüce bir varlığa inanan bireylerin ve toplumların sahip olunan varlığa karşı içten davranarak onun emir ve buyruklarını fiiliyata dökmesidir. Bir başka ifadeyle dindarlık, inanılan dine sıkı sıkıya bağlanma ve teslimiyeti ifade etmektedir.

Dindarlık, bazı bilim adamları tarafından ele alınarak boyutlandırılmaya çalışılmıştır. Stark ve Glock dindarlığı beş boyutta değerlendirir. Bunlar; İnanç boyutu, uygulama boyutu, tecrübe boyutu, bilgi boyutu ve etki boyutudur (Kayıklık, 2011, 195-196).

1) İnanç Boyutu: Dindar insan, dinin öğretilerinin doğruluğunu kabul eder. Bu anlamda her din, mensuplarının onaylamasını beklediği bir inanç bütünüdür bünyesinde barındırır

2) Uygulama Boyutu: Bu boyut, ibadet ve bağlılıkları içerir. Ayinler, resmî dinsel fiiller ve dinin üyelerinden beklenen dinsel pratikleri ihtiva eder.

3) Tecrübe Boyutu: Dinsel tecrübe, inanç ve uygulamalar ile ilişkili fakat onlardan daha hassas bir yaşantıdır. Dindar bir insan, yüce gerçeğin öznel bilgisine ulaşabilir ve bazı ilişki duyguları yaşayabilir. Bu duygular ise Allah ile iletişimi sağlar.

4) Bilgi Boyutu: Her insan dinin inanç, ibadet ve ahlâk'a ilişkin temel kurallarını bilir. Bilgi ve inanç boyutu birbiri ile doğrudan ilişkilidir.

5) Etki Boyutu: Bu boyut diğer dört boyuttan farklıdır. Etki boyutu, bireyin gün be gün yaşadığı dinsel bilgi, tecrübe, uygulama ve inançların etkilerini ifade eder (Kayıklık, 2011, 195-196).

Allport ise dindarlığı, derûnî ve dış beklentiye yönelik dindarlık olmak üzere iki kategoride ele alır. Ona göre derûnî dindarlığa sahip kişiler ana güdülerini dinde bulurlar. Diğer ihtiyaçlar ne kadar güçlü olursa olsun onlar için önemsizdir. Derûnî dindarlığa sahip olan kişi, inancını içselleştirerek tam olarak yaşamaya çalışır. Diğer taraftan, dış beklentiye yönelik dindarlık eğilimine sahip kişiler ise kendi çıkarları uğruna dini kullanmaya çalışırlar. Bu özellikteki insanlar tarafından kabul edilen inanç, birinci derecedeki ihtiyaçlara göre biçimlenir (Kayıklık, 2003, 133-134).

Buradan hareketle, Niyâzî-i Mısırî'nin dindarlık ile ilgili beyitlerine baktığımızda o, beyitlerinde kullanmış olduğu terim ve kavramları, âyet ve hadisler çerçevesinde temellendirmiş ve kendine has yorumlar yapmıştır. Nitekim Mısırî, dindarlığı derûnî olarak yaşamış bir düşünürdür. Aynı zamanda Mısırî, ilmî ve fikrî anlamda yazmış olduğu eserlerde İslâmın inanç ve esaslarına hiçbir zaman ters düşmemiştir. Mısırî, diğer mutasavvıflar gibi, insan psikolojisine de hâkimdi. Bu anlamda o insanların seviyelerine göre bilgi vermede son derece başarılıydı. Eserlerinde tevhid, birlik ve dinî inançtan sıklıkla söz eden Mısırî, bir beytinde:

"Yakıp aşk oduna câmi meşâmın buyû tevhid et

Kamuya yek nazar birle şuhûdun rûyu tevhid et" (Tatcı, 2015, 387).

diyerek tevhidin önemini dile getirir. Mısırî'ye göre 'bir' olan varlık ateşinde yanıp, burnun aldığı kokuyu 'bir' lemek gerekir. Tevhid, bütün cümle âleme tek bir bakışla bakmaktır.

Tevhidin üç mertebesi vardır: Bunlar tevhid-î ef'al, tevhid-î sıfat ve tevhid-î zât'tır. Bunlar yükselme makamlarıdır. Tevhid-î Ef'al, hareket eden, sakin olan, alan veren Hak'tır. Tevhid-î sıfat, gören, işiten, söyleyen, murad eden Hak'tır. Tevhid-î zât; bu vücud bizim değildir, görünen olan vücûd, vücûd-û Hak'tır (Tatcı ve Özay, 2014, 60).

Yine Tevhid ile ilgili bir beytinde Mısırî:

"Herkesin derdine dermanı yine derdindedir

Derdinin içindeki dermanı bulmazsa ne güç" (Tatcı, 2015, 393).

diyerek herkesin derdinin tevhidini bulmak olduğunu, kişinin derdinin çaresinin de derdinin içinde saklı olduğunu beyan eder. Mısırî, derdine dermanını bulamayanların işlerinin müşkil durumda olduğunu belirtir. Mısırî burada insanın nihai hedefinin Allah olduğunu, diğer bütün her şeyin geçici olduğunu ifade eder.

Esasında Mısırî'nin bu beyitlerine dindarlığın kaynakları açısından bakacak olursak, Stark ve Glock'un ileri sürdüğü dindarlığın boyutlarından 'tecrübe boyutu' kapsamında değerlendirebiliriz. Ayrıca Mısırî'yi, Allport'un dindarlıkla ilgili görüşlerinden 'derûnî dindarlık' eğilimine sahip kişi olarak düşünebiliriz.

Yine dindarlıkla ilgili olarak Niyâzî-i Mısırî, beyitlerinde İslâm'ın inanç ve ibadet boyutlarına da vurgu yaparak özellikle **İman, Namaz, Peygamber ve Kur'an-ı Kerim** 'den söz etmektedir.

2.1. İman

İman; kelime olarak emniyette olma, güvende olma, güven verme gibi anlamlara gelmektedir. İman dinî terim olarak; kişinin Allah'ın varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, âhiret gününü ve bunlardan başka gereken şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip dil ile söylemesidir (Serinsu, 2009, 167). Nitekim iman ile ilgili bir beytinde Mısırî:

"Ey Niyâzî dünyada eyle huzûr

Şol kişi kim olmaya ehl-i gurur

Hakkı anla etmeden ubûr

Mevtin elçisi gelecek çağıdır" (Tatcı, 2015, 426).

diyerek huzur ve mutluluğun ancak her an Allah'ı zikretmekle mümkün olacağını belirtir. Ona göre âhirete gitmeden evvel bu dünyada Allah'ı bulmak ve onunla birlikte olmak gerekir.

Mısırî'ye göre iman üç kısımdır. Bunlar: iman-ı lafziyye, iman-ı huzûrî ve iman-ı hakikî'dir. İman-ı lafziyye "Lâ ilâhe illallâh Muhammedun rasûlullâh" demekten ibarettir. Bu şeriat ehlinin imanıdır. İman-ı

huzûrî ise devamlı olarak Allah'ı zikreder. Huzûr sahibi olanlar ister gizli, isterse açıktan olsun bir an olsun zikirlerinden dönmezler. Huzûr sahibi olanlar, aynı zamanda tarikat ehlidirler. İman-ı hakikâte sahip olanlar ise bahsedilen hususlara bağlı değillerdir. İman-ı hakikî ve iman-ı lafz-i sahibi olanların durumu şuna benzer: Her ikisi de Mekke'ye gider ve gelirler. Bunlar Mekke'yi öyle tasvir ederler ki işitenler de sanki onların, Mekke'de hazır olmuş olduklarını anırlar. Hakikî iman ehli, Mekke'ye gidip orayı gezmiş ve her tarafını görüp anlamış gibidir. İman-ı lafz-i ehli ise, Mekke'nin sadece ismini anar gibidir (Tatçı ve Özyay, 2014, 126-127).

Murata ve Chittick'e (2008, 102) göre iman; hakikâtin tanınması ile ilgisi bulunan bir zihin ve kalp durumu, bilinen gerçekliğe bağlılık ve bu bağlılığın aslına dayalı bir etkinliktir. Buradan anlaşılmaktadır ki; iman, hem dil ile ikrar hem de kalp ile tasdik etmek anlamına gelmektedir. Bu da imanın farklı boyutlarının olduğunu gösterir.

Buradan bir sonuca gidersek, Mısır'ın iman hakkındaki düşüncelerini Allport'un ileri sürdüğü dindarlık boyutlarından *'derûni dindarlık'* çemberi içinde düşünebiliriz.

2.2. Namaz

İslâm'ın ibadet biçimlerinden birisi de namazdır. Namaz tevhidden sonra İslâm'ın en önemli esasıdır. İslâm'da farz kılınan ilk ibadet namazdır. "Hamidullah, Kur'an'ın namazdan yüz kereden fazla bahsettiğini ve onu salât, dua vb. isimlerle adlandırdığını ifade etmektedir (Hamidullah, 2005, 102). Nitekim Allah, Kur'an-ı Kerim'de namazın farz olduğunu belirttiği bir ayette "Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah'ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır" (Nisa, 4: 103).

Buradan hareketle islam dininde namaz, diğer ibadetlere nazaran daha önemli bir ibadettir. Mısır'ya göre namaz, insanı psikolojik anlamda huzûra kavuşturan bir ibadettir. Zira Mısırî, namaz kılmanın önemini şu beyti ile ifade eder :

*"İbadet ehli ol hem özünü kaldırma toprakdan
Vuzû'dan el yuyup rahat yatakda nefsi yaturma"
Yüzün yerlere sür şöyle riyâsız mescid içinde
Otur minber gibi dâim kafesde kuş gibi durma"* (Tatçı, 2015, 523).

Mısırî, bu beytinde namazın değerinden söz ederek, ibadet sahibi kişinin namaz ile içli dışlı olması gerektiğinden ve nefsinin aşırı arzu ve isteklerine boyun eğmemesini tavsiye eder. İkinci beyitte ise Mısırî, kibir ve gösterişten uzak durulmasını, bunun yerine tevazu ve alçakgönüllülüğü vurgular. Çünkü beyitte geçen "Yüzünü yerlere sürmek" deyimini insanın kalbindeki gurur ve kibri kırmaktadır. Beytin son dizesinde geçen "minber ve kuş benzetmesi" namazın insanın kalbine genişlik ve rahatlık vererek psikolojik anlamda insanın iç huzurunu güçlendirdiğini belirtmek istemiştir. Yine Mısırî, cemaatle namaz kılmanın önemini vurgularken namazı terk etmenin de kişinin psikolojisini kötü bir şekilde etkileyeceğini ifade eder :

*"Mü'ezzinnâlesin dinle dağılsın dilde teşvîşin
Sakın terk eyleyip tamu kapısını sana açtırma"
"Cemâ'atle namaz terk edeni almış kedûretler
Anın terkiyle lutf et bir kedûret hem sen artırma"* (Tatçı, 2015, 524).

Mısırî birinci beyitte, mescidde müezzinin sesini dinleyen cemaatin içindeki karışıklığının giderileceğini ve namazı terk edenin ise cehenneme sürükleneceğini beyan etmektedir. Mısırî ikinci beyitte, cemaatle namazın öneminden bahsederek, cemaatle namaz kılmayı bırakanların pek çok üzüntü ve kederlere maruz kalacağını ifade eder. Mısırî daha da ileri giderek, cemaatle namazı bırakan kişinin üzüntülerinin kat kat artacağını bildirmektedir. Zira Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "Allah'a yönelmiş kimseler olarak yüzünüzü hak dine çevirin, O'na karşı gelmekten sakının, namazı dosdoğru kılın ve müşriklerden; dinlerini darmadağın edip grup grup olan kimselerden olmayın" (Rum, 30, 31).

Buradan hareket ederek, Mısır'ın namaz ile ilgili görüşlerini dindarlığın kaynakları açısından değerlendirecek olursak; onları Stark ve Glock'un ileri sürdüğü dindarlığın boyutlarından *'uygulama boyutu'* bağlamında değerlendirebiliriz.

2.3. Peygamber

Mısırî, peygamberlerle olan düşüncelerini özellikle âyet ve hadisleri temel alarak oluşturmuştur. Burada onun beyitlerinden birkaç tanesine yer vererek onun peygamberler ile ilgili düşüncelerinin ne olduğunu ve bu bağlamda Mısır'ın peygamber düşüncesinin onun dindarlık anlayışını nasıl şekillendirdiğini açıklamaya çalışacağız.

Mısırî, Hz. Muhammed'in bütün insanların önderi olduğunu dile getirdiği bir beytinde ona övgülerini şöyle ifade eder:

"Ne kim geldi cihâna hem dahi her kim geliserdir

İçinde cümlelerin ser-'askerisin yâ Rasûlallah" (Tatcı, 2015, 528).

Mısırî bu beyitte, Hz. Muhammed'e olan sevgisini ifade ederek insanlığın Hz. Muhammed'in hürmetine yaratıldığını ve Hz. Muhammed'in ahlâkı'nın da bütün insanlara örnek teşkil ettiğini beyan eder. Burada Mısırî ayrıca, İslâm ümmetini de kastederek Hz. Muhammed sevgisinin bütün kalpleri doldurduğunu ve bu sevginin hâlâ canlılığını koruduğunu beyan etmektedir.

Mısırî yine bir beytinde, ağaç benzetmesi yaparak Hz. Muhammed'in örnek şahsiyetinden ve seçkin kişiliğinden bahsederek şöyle demektedir:

"Cihân bâğında insan bir şecerdir gayrılar yaprak

Nebîler meyvedir sen zübdesisin yâ Rasûlallah" (Tatcı, 2015, 528).

Hz. Muhammed, İslâm inancına göre son peygamberdir. Allah onu insanlara örnek ve klavuz olsun diye göndermiştir. Mısırî bu beyitte dünyayı bir bahçeye, insanı da bu bahçede dikili bir ağaca benzetmiştir. Ona göre Hz Muhammed dışındaki bütün peygamberler bu ağacın yapraklarını oluşturmaktadır. Mısırî, bu ağacın seçkin ve olgun meyvelerini ise de Hz. Muhammed'e benzetir.

"Kim ki aşkın dârına berdâr olur

Cümle uşşak içre ol serdâr olur

Mısırî beyitlerinde İbrahim Peygamberden de bahsetmektedir. Mısırî, beytinde İbrahim Peygamber'in ateşe atılmasını, âşıkların aşk ateşinde yanmasına benzeterek şöyle dile getirir:

"Bunda uşşâkı yakan od âkıbet

Nâr-ı İbrahim gibi gülzâr olur" (Tatcı, 2015, 431).

"Aşk yolunda cân verenler, âşıklar içinde serdâr olurlar. Bunda âşıkları yakan ateş, İbrahim'in ateşi gibi âkıbet gülistân olur. Çünkü, Nemrud İbrahim Peygamber için, o kadar ateş yaktı ki, dört bin adım mesafeden o ateşe yaklaşamazdı. Sonra Şeytan'a uyup, İbrahim Peygamberi ateşe attılar. Ateşe baktıkları zaman İbrahim Peygamber muhabbet ediyordu. İbrahim Peygamber yanmamıştı. İşte âşıkı yakan ateş de böylece gül bahçesi olur. (Tatcı ve Özay, 2014, 148). Benzer şekilde, İbrahim peygamber en başta dünyayı yabancı ve düşman gördü. Sonra anladı ki hep yâr imiş. Ateşin gül bahçesi olması bundan dolayıdır (Meral, 2013, 28).

Burada bir değerlendirme yaparsak, Mısırî'nin bu beyitlerini dindarlığın kaynakları açısından ele aldığımızda onları, Stark ve Glock'un ileri sürdüğü dindarlığın boyutlarından 'inanç, bilgi ve tecrübe boyutu' kapsamında değerlendirebiliriz.

2.4. Kur'an-ı Kerim

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim kendisinden önceki ilahî kitapları doğrulayan son kitaptır. "Hamidullah, Kur'an'ın Allah tarafından vahyedilmiş kitap olduğunu ve onda İbrahim'in 'Sayfaları' nın, Hz. Musa'nın 'Tevrat' veya 'Sayfaları' nın, Hz. Davud'un 'Zebur'unun ve Hz. İsa'nın 'incil' inin bulunduğunu ifade eder" (Hamidullah, 2005, 91).

Mısırî yine bir beytinde Kur'an-ı Kerim okumanın faydalarından ve öneminden söz ederek şöyle demektedir:

"Kemâl-i devlet istersen oku âyât-ı Kur'an-ı

Ki her harfin içinde var Niyâzî bin dür-i yektâ" (Tatcı, 2015, 374).

Mısırî burada olgun bir devletin özelliklerinden en önemlisinin, Kur'an âyetlerinin okunması olduğunu ifade eder. İkinci mısırda ise, Kur'an harflerinin her birinin içinde, eşsiz hakikât bilgisinin gizli olduğunu belirtir. Buna ilaveten Mısırî, Kur'an âyetlerinin pekçok olağanüstü özelliklerinin bulunduğunu ve onun okunmasının usanç vermeyeceğini belirtir. O, Kur'an âyetlerinin anlamlarının denizin dalgaları gibi birbirini desteklediğini ve onun cümlelerinin, inci'den üstün bir değere sahip olduğunu ifade eder (Tatcı, 2014, 56-57). Zira, bilindiği üzere Arapça zengin bir dildir. Kur'an-ı Kerimde Arapça olarak indirildiği için, onun her harfi ve kelimesi farklı anlamlara gelebilmektedir.

Mısırî yine bir beytinde, Kur'an'ın hükümlerinin öneminden bahsederek şöyle demektedir:

"Kâşifâtu'd-durriâyâtü'l-kitâb

İn ekâme'l-hâkimûnevzânehâ" (Tatcı, 2015, 360).

Ona göre sultanlar, Kur'an'ın hükümlerine uyup adaletli olurlarsa, Kur'an'ın âyetleri, zararlı olan şeyleri veya insanlık dışı uygulamaları ortadan kaldırır. Kur'an-ı Kerim'in bütün âyetleri, zararlı her şeyi

yok etmeye yeterdir. Fakat, ölçüyü elinde tutanlar hâkimlerdir. Bu sebeple onların Kur'an-ı Kerimî doğru anlamaları gerekmektedir (Tatcı ve Özay, 2014, 7).

Sonuç

Neticede Mısırî'nin dindarlık anlayışı İslâm dininin temel prensipleri çerçevesinde temellenmiştir. O imanın önemi ve değeri üzerinde durarak imanın derecelerinden en önemlisi olarak hakikî imana sahip kişilerin olduğunu belirtir. Ona göre imanın huzur bulduğu kişiler bunlardır. Hakikî imana sahip kişilerin sürekli secde ve rükûda olduklarını beyan eder. Mısırî'ye göre namaz mütevaziliğin bir işaretidir. Namaz aynı zamanda gururu ve kibri ortadan kaldırır. O aynı zamanda cemaatle namaza devam etmenin insana huzur ve mutluluk verdiğini ifade eder. O Hz. Muhammed'den de övgüyle bahseder. Mısırî, Kur'an-ı Kerimî ve diğer ilâhî kitaplara da değinerek, Kur'an-ı Kerimî içindeki ayetlerde sonsuz hakikât ve manevî ilimlerin bulunduğunu belirtir. O, Kur'an-ı Kerimîdeki ayetlerden her birini denizdeki inci ve mercana benzeter. Mısırî, yöneticilerin Kur'an-ı Kerimî uygulamaları gerektiğinden söz eder. Ona göre Kur'an-ı Kerimî toplumsal düzen ve uyumun güvencesidir. Kur'an-ı Kerimî doğru bir şekilde anlamak toplumsal zararları ortadan kaldırır.

Mısırî tevhidden de bahsederek tevhid ehli olanların birlik ve beraberlik içinde olduklarını ifade eder. Ona göre tevhid, bütün âleme tek bakışla bakmaktır. Mısırî tevhidin derecelerinin olduğunu ve en yüksek tevhid derecesinin Tevhîd-î zât olduğunu ifade eder. Ona göre Tevhîd-î zâtta olan kişi aynı zamanda vücûd-u mutlaktır. Diğer bir ifadeyle Allah'ı bulmuş kişidir. Mısırî, din ile ilgili görüşlerini açıklarken, genelde İslâm dininin iki kaynağı olan Kur'an ve hadislerden beslenmiştir. Bunu yukarıdaki beyitlerinde açık bir şekilde görmekteyiz. Mısırî'nin dindarlığını besleyen kaynaklara gelince; bunlar: Dönemin içinde bulunduğu toplumsal şartlar, anlam arayışı, gereksinimler, hayal kırıklıkları gibi sebeplerdir. Buradan hareketle, Mısırî'nin bu beyitlerini dindarlığın kaynakları açısından değerlendirecek olursak onları, Stark ve Glock'un ileri sürdüğü dindarlığın boyutlarından 'inanç ve bilgi boyutu' kapsamında değerlendirebiliriz.

KAYNAKÇA

- Aşkar, Mustafa (1997). *Mehmed Niyâzî-i Mısırî El Malatî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Günay, Ünver & Çelik, Celalettin (2006). *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Hamidullah, Muhammed (2005). *İslam'a Giriş*. (çev. C. Aydın). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, Hayati (1998). *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kavruk, Hasan (2009). Hatıraları Işığında Niyâzî-i Mısırî. In *The lights of Memoriam His Niyâzî-i Mısırî*. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, S. 39, s. 395-409.
- Kayıklık, Hasan (2003). Allport'a Göre Dini Yaşayışa Gelişimsel Bir Açılım. *Dini Araştırmalar*. S. 15, s. 121-138.
- Kayıklık, Hasan (2011). *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Kur'an-ı Kerim Meâli (2008). (Hzl. H. Altuntaş, M. Şahin), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Meral, Arzu (2012). *Risâle-i Hasaneyn: Hazret-i Pîr Muhammed Niyâzî-i Mısırî*. İstanbul: Revak Kitabevi.
- Meral, Arzu (2013). *Vahdetnâme: Hazret-i Pîr Muhammed Niyâzî-i Mısırî*. İstanbul: Revak Kitabevi.
- Murata, Sachiko & Chittick, William C. (2008). *İslâmın Vizyonu: İnanç ve Uygulama*. (çev. T. Koç), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Serinsu, Ahmet Nedim (2009). *Dini Terimler Sözlüğü*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tatcı, Mustafa & Özay, İbrahim (2014). *Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî: Niyâzî-i Mısırî Dîvânı Şerhi*. İstanbul: h Yayınları.
- Tatcı, Mustafa (2015). *Niyâzî-i Mısırî Halveti: Dîvân-ı İlâhiyât*. İstanbul: h Yayınları.